

CEBELİBEREKET SANCAĞI VE RAHİME HATUN

Ali Rıza ÖNDER

İki bölümden oluşan bildirimizde, önce Çukurova'nın doğu bölgesinde yer alan bu günkü Osmaniye ilçesi çevresinde kurulmuş Cebelibereket Sancağını tarihçesini özetliyeceğiz. Sonra da Kurtuluş savaşı yıllarında Güney Anadolu'daki işgalci Fransız güçlerine karşı verilen çete savaşlarında şehit düşen Rahime Hatun ile ilgili bildirimler sunacağız.

1. Cebelibereket Sancağı : Arapça olan "Cebel-i Bereket", bereket dağı anlamına gelir. Orman ürünleri yönünden bolluk ve verimlilik simgesi olduğundan bu adın verildiğini düşünebiliriz. Haritalarda Amanos Dağları olarak geçen bu dağlara yöre halkı arasında "Gavur Dağları" denir. Bu dağların çevresinde kurulduğu için de, anılan sancak, "Cebelibereket" olarak adlandırılmıştır. Bilindiği gibi 3sancak", arapçadaki "liva"nın Türkçe karşılığıdır. Osmanlı yönetim sisteminde eyaletten küçük, kazadan büyük yönetim birimi olarak nitelendirebiliriz. Eyaletlerin başındaki yöneticiye "beylerbeyi" denirdi, Farsça "mir-i miran" ve Arapça "emir'ül-ümera" terimleri de bunlar için "mutasarkıf" terimi de geçerli idi. İşte Cebelibereket sancağı bunlardan birisi idi.

Mısır, Kölemenleri (Memlûkluları) zamanında (1250-1517) boy beylerinin en güçlüsü olan Üzeyir Bey'in adından ötürü yüzyıllar boyunca "Üzeyirli" diye anılan ve Zülkadiriye eyaletine bağlanan bu sancak 1840'da Adana eyaletine bağlanmıştır. 1867(de yürürlüğe giren "Vilayetler Nizamnamesi" ile Üzeyirli sancağı, merkezinin bulunduğu yerin adı ile anılmış ve "Payas" sancağı olarak Halep vilayetine bağlanmıştır. Bu nizamname, eyalet sistemine son vermiş, Tanzimat döneminin getirdiği yeniliklerden birisi olarak yerini vilayetlere bırakmıştır. Bir aralık Halep vilayetine bağlı olan Adana 1869'da yeniden vilayet olunca Payasta sancak olarak buraya bağlanmıştır. Dağlık bölgede bozulan dirlik ve düzeni sağlamak gerekçesiyle, göçebe oymakları belirli yerlere yerleştirmek amacı ile görevlendirildiğini gördüğümüz "fırka-i İslahiye", Müşir Derviş Paşa ile Ahmed Cevdet Paşa'nın emrinde harekete geçmiş ve bu amacını gerçekleştirmiştir. İş bu

hareket sonunda oluşan "Osmaniye" kazası bu sancağa bağlanmıştır. O sıralarda bir nahiye merkezi olan Yarpuz köyünde yeni bir kasaba oluştu ve Payas sancağının merkezi de 1877 yılında Yarpuz'a taşındı. Sancağın adı ise Cebelibereket oldu. İkinci Meşrutiyetin ilan edildiği 1908 yılında ise Cebelibereket oldu. İkinci Meşrutiyetin ilan edildiği 1908 yılında ise Cebelibereket, 1921'de bağımsız sancak oldu. Bağımsız sancaklar, bir vilayete bağlılıktan çıkarılıp doğrudan dahiliye nezaretine bağlanan sancaklardır. Cumhuriyetin ilanından sonra (8 Mart 1924) sancakların varlığı sona erince vilayet durumuna yükseltildi. 1 Haziran 1933'ten sonra ise kaza olarak yönetilmeye başlayınca Cebelibereket de ilçe olmuştur. Bugün, Adana ilinin bir ilçesi durumundadır.

2. Rahime Hatun (1890-1920) : Rahime Hatun, Osmaniye'de Fransızlarla savaşırken şehit düşen kahraman bir Türk kadınıdır. Adı, Osmaniye Kız Meslek Lisesinin adında yaşatılmaktadır. Bu kahraman hatun hakkındaki bilgilerimizi açıklamadan önce Osmaniye'nin ve genelde Güney Anadolu'nun bir bölümünün Fransızlar tarafından işgali olayına değinmek isterim:

Osmanlı İmparatorlu'nun batılılarca paylaşılması konusundaki anlaşmalar daha Birinci Dünya Savaşının ilk yıllarında başlamıştır. 12 Ekim 1915'te İngiltere'nin önerisi üzerine İngiliz ve Fransız Dışişleri Bakanları arasında yapılan görüşmelerde, Osmanlı egemenliği altındaki Arap asıllı vilayetlerin paylaşılması öngörülmüştür. Buna göre Suriye'nin Akka'dan başlayarak kuzeye doğru uzanan bütün kıyı bölgesi Fransa'nın olacaktır. Bu iki dışişleri bakanı Sir Sykes ile François Picot, 1916 da Rusya'ya giderek Dışişleri bakanı Sazanov ile görüştüler. Bu görüşmeler sonunda, Türk illerinden bir bölümü İngilizlere ayrılırken, Fransa da, Aladağ, Kayseri, Akdağ, Yıldızdağ, Zara, Eğin ve Harput arasında bulunan Anadolu topraklarını alacaktı. 1918 yılı sonlarında Osmanlı Devleti yenik düşmüş ve Fransız güçleri, Çukurova bölgesiyle Antep ve Maraş yörelerini işgal etmişti. Bu toprakları kurtarmak amacı ile 21 Aralık 1918'de İstanbul'da Kilikya Cemiyeti adı ile bir dernek kuruldu. Cemiyetin başında eski Osmanlı ayan meclisi başkanı Menemencioğlu Rifat Bey bulunuyordu. Ali

Cenani Bey, Hariciye Nazırlarından Menemencioğlu Nebi Bey, Nafia Nazırlarından Ali Münif (Yeğena), sonradan İçel mebusu olan Hafız Mehmet Emin, Maraş mebusu Abdülkadir, Temyiz mahkemesi hukuk dairesi başkanı Evliyazade Hacı Evliya, Devlet Şurası üyesi Seyfettin ve Ramazanoğullarından bir kişi, yönetim kurulu üyesi idiler. Bu dernek bölgenin, İşgalci Fransızlardan raindımlması için çok çalışmış ve ulusal güçlerimizi maddi manevi destek sağlamıştır.

Rahime Hatun Kimdir ?

Rahime Hatun Osmaniye ilçesine bağlı Raziyeler (Kayalı) köyünün kanlı geçit mahallesinde 1890 yılında doğdu. Babası Köse Abdullah, anası Haticedir. Eşe ve elif adında iki ablası vardı. Kendisinden küçük, Meryem adındaki kız kardeşi, Osmaniye'de evlenmiş, erkek kardeşi Mustafa ise Raziyeler köyünde kalmıştır. Rahime Hatun, önce Demirlioğlu İbrahim ile evlenmiştir. Bu evlilikten iki kızı vardır. İbrahim'den ayrılan Rahime, ikinci evliliğini Vız Ali adında birisi ile yapmış bu kocadan olan iki oğlu ölmüşlerdir.

Rahime Hatunu tanıyanlar onu şöyle anlatırlar : Orta boylu, normal yapıda, esmer tenli, ela gözlüdür. Başına , ağil veya sırmalı pusu sarardı. Sirtında Maraş abası vardı. Kara şalvar giyer, göğsüne fişeklik takardı. Omuzunda Alman filintası denen tüfeğini taşırdı. Ayağına ipli çarık veya yemeni giyerdi. Kıyafeti ile bir erkekten farksızdı. Genellikle atlı gezerdi. Beden yapısı bakımından güçlü, kuvvetli idi. Onun bu durumunu bilenler, "taşi sıkısa suyunu çıkarır" demişlerdir. Kendisini vatana ve millete adamıştı. řu sözlerini kendisini tanıyanlar unutamamıştır: "Allah bana nusret verse yalnız başıma düşmanı kırarım. Ölürsem şehit, kalırsam gaziyim."

Osmaniye ete savaşlarına damgasını vuran Rahime Hatun, davranışlarıyla erkek arkadaşlarına örnek olurdu. arpışmalara girmekten kaçınan silah arkadaşlarına cesaret verici sözler söylerdi,.

şimdi, o günkü çete savaşlarından önceki olaylara bir göz atalım : 1918 yılının Aralık ayında Osmaniye, İngilizler tarafından işgal edildi. Üç ay sonra İngilizler yerlerini Fransızlara bıraktılar. İşgalci Fransızlar yerli Ermenilerle iş birliği yaparak adam öldürme ve yağamcılık eylemleriyle halka zulmetmeye başladılar. Bu duruma fazla dayanamayan Os

maniyeliler 1919 yılı Mayıs ayından itibaren örgütlenerek silahlı mücadeleye koyuldular. Yer yer kurulan çeteler, düşmanı tedirgin etmeye başlamıştı. Bu arada çete örgütlenmesini yaygınlaştırmak için köyleri dolaşan ele basıları bir gün Rahime Hatun'un baba yurdu olan Kanlı geçide geldiler. Çete reisi Hüseyin Ağa ev ev dolaşırken Rahime Hatunun bulunduğu evede uğradı. Bu evden çete olarak kimi alalım, diye sordu. Rahime Hatun, "Köse Abdullah ailesinden beni yazın" diye cevap verdi. Hüseyin Ağa, "Sen kadınsın, geri hizmette çalışman uygun olur" dediyse de Rahime bunu kabul etmedi. İster istemez Hatun'u çete listesine alan reis ona, "Sen de Rahime on başı olarak bize katıl" demiştir. Böylece, Yanıkkışla ve Karayigit köylülerinden oluşan Kırmızı Müfreze'ye Rahime Hatun da girmiş oldu. O günden sonra on başı rütbesiyle çete savaşlarına katılmıştır. Rahime Hatun, çete savaşlarında yararlılık gösteren ve büyük hizmetleri geçen Yarpuzlu Divli-moğlu Hacı Efendi ve Kadir Çavuş gibi kahramanlarla birlikte düşmanlarla çarpışmıştır. Günlerden beş Ağustos 1920 Osmaniye'nin Alibeyli mahallesinden Hacı Ökkeş Ağa'nın damında Fransız bayrağı dalgalanıyordu. Çünkü burasını düşman güçleri Karargah olarak kullanmakta idi içlerinde Rahime Hatun'un da bulunduğu müfreze'ye, bu karargahın düşman elinden kurtarılması görevi verilmişti. Müfreze 70-80 kişiden oluşuyordu. Bu kişilerden adları bilinenler şunlardır : Hayta Hüseyin ve arkadaşları, Yaveriye çetesi mensupları, Yastı Kelle, Ali Kılıç, Mamık Hüseyin, Kadir Çavuş, Muhammed Hoca, Nacar Ökkeş, Borazan Mehmed, Hacı Ali Ağa oğulları Ali ve Ahmed, Ali Bekir oğlu Ahmed...

Kurtarma hareketi başlamadan önce Rahime on başı erkek arkadaşlarına şöyle seslenmiştir: "Arkadaşlar, düşman karargahını mutlaka alacağız. Allah bizimle beraberdir. Yalnız sizden bir isteğim var. Eğer ben şehit olursam cesedimi sakın düşmana bırakmayın." Bunun üzerine saldırı başladı. Çeteler Allah Allah sesleriyle ileri atıldılar. Düşman da karşı ateşe başlamıştır. Kadir Çavuş ile Rahime Hatun'un sıkıldığı kurşunlar hiç boşa gitmiyor, her atışta bir düşmanı yere seriyorlardı. Düşmanın savunması daha da şiddetlenince bizimkilerde duraklama başladı. Bu duruma göre Rahime onbaşı, yeniden cesaret vermek için şöyle haykırdı: "Haydi durmayın, Allahını

seven, vatanını seven yürüsün". Bunun üzerine kıyasıya çarpışma yeniden başladı. Düşman karargahına iyice yaklaştıkları. Ne yazık ki bu sırada Rahime Hatun göğsünden vuruldu ve yere yıkıldı. " La ilahe illallah" diyerek ruhunu tanrıya teslim etti. Bunun üzerine iyice köpürüp coşan arkadaşları ise karagahı geri almayı başardılar. Böylece amaca ulaşılmış oldu. Rahime Hatun cephe gerisinde ve göz yaşları arasında toprağa verildi. A. Neşet Dinçer'in "Rahime on başı" adlı kitabında (Osmaniye, 1983) şehitlik olayı yukarıdaki gibi anlatılmıştır. (S.F. 26) Ancak Reşat Gürel'in 1972 de basılan "Rahime Hatun" adlı kitabındaki ayrıntılar biraz değişiktir. Buna göre Hacı Ökkeş'in konağı sarılıp baskın yapınca Fransızların mitralyoz ateşi başladı. Bir Fransız uçağı savunmayı gök yüzünden destekledi. Bu arada Rahime onbaşı şimşek gibi ileri atıldı. Kurşunlar arısnada gölge gibi süzülerek konağı çevreleyen yüksek duvardan içeri atladı. Az sonra konağın ana kapısı sonuna kadar açıldı. Herşey o kadar ani olmuştu ki kapıyı Rahime'nin açtığını geç fark ettiler. Tam o sırada bir Fransız kurşunu onbaşının omuzunu parça etti.

Şehit Rahime Hatun, şimdiki Endüstre Meslek Lisesinin bulunduğu yerdeki mezarlığa gömüldü. Daha sonra Enver'ül-Hamid denen Ulu camii çevresindeki şehitliğe taşınmıştır. Mezar taşında şunlar yazılıdır:

Şehit Rahime Hatun (d. 1890- ölüm-Şehit 5.8. 1920)

Yarınların sahibi ey gençlik,

İyi tanı, ebedi sükûnetle bu mezarda yatan.

Hak için, bayrak için canın feda edip

Armağan etti bize bu mukaddes vatanı.

Halil Gelendost'un "Kurtuluş Savaşımızda Cephelelerde Türk Kadını" adlı altı daktilo sayfası tutarında, yayınlanmamış bir araştırması vardır. Bu araştırmayı 27 Ocak 1990 gününde Türk-Amerikan Kültür Derneği salonunda " eski dostlar" toplantısında bir konuşma konusu yapmıştır. Bu yazının 4. sayfasında Rahime Hatun hakkında 4 satırlık bir bilgi verilmiştir. Bu bilgiyi olduğu gibi aktarıyorum: "Tayyar Rahmiye: Adana-Osmaniye kazasının kaypak bucağı Raziyeler köyündendir. 9. Tümen kuruluşunun bir müfrezesinde komutanlık yapmış, 1 Temmuz 1920 tarihinde aldığı emir üzerine, Fransız kararga-

hına müfrezesi basanda ilerlerken şehit düşmüştür."

Bu notlarda geçen 1 Temmuz 1920, adı geçen şehit oluş günü değil, bağlı bulunduğu komutanlıktan verilen emrin tarihidir. Burada yazılı ad üzerinde biraz duracağım. Şehidimizin adı Rahime olduğu halde bir okunuş veya yazış hatası olarak Rahmiye biçiminde belirtilmektedir. Doğrusu Rahimedir. Ancak adının basana getirilen "Tayyar" sıfatına başka kaynaklarda rastlayamadım. Bu nedenle sayın Halil Gelendost'un yazısındaki ek bilgi bence önemli bir katkı niteliğindedir. Arapça olan Tayyar sözcüğünün anlamı uçan demektir. Atı üzerinde uçar gibi düşmana saldırdığından kendisine bu takma adı verilmiş olabileceğini düşünebiliriz.

Rahime Hatun ile bilgilere burada son verirken adı geçen kahraman onbaşıyı konu alan şiirlerden bir iki örnek vermek istiyorum:

Rahime'nin Ağdı

Temmuzun sarı sıcağı Yaktı
köşeyi bucağı Zalim
düşman talan etti,
Söndürdü nice ocağı

Rahime otuz yaşında Yan giyer
fesi başında Arkadaşı çetelerle
Gezer düşmanın peşinde

Çeteler düşmana hücum, Anam,
babam, kardeş, bacım Ben bu
uğurda ölürsem Kalmasın
düşmanda öcüm

Öğlen, ikindi arası
Düşman üstüne varası
Rahime'yi şehit ettik
Alnında kurşun yarası

Çeteler içinde şanlı Yüzü
nokta nokta benli Yurdu
için şehit düştü Yerde yatar
ala kanlı

(Emekli Öğ. Mehmet Yavuz) A.
Neşet Dincer: Rahime Onbaşı, SF. 43.

RAHİME HATUN KIZ MESLEK LİSESİ'ne
Yılın dört mevsiminde renk renk yurt çiçekleri
Açar, Rahime Hatun Meslek Kız Lisinde Mavi
kanatlı kuşlar neşeli şarkı söyler Uçar, Rahime
Hatun Kız Meslek Lisesi'nde

Motiflerde canlanır göz nuruyla şekiller Elişleri düşünür,
duyar, bazen gülümser... Çevresine neşeyle, lale, nergis,
nilüfer Rahime Hatun Kız Meslek Lisesi'nde Bilim, hüner,
sanatta bulunmaz hiç bir eşi Ruhlarda her an yanar
özgürlüğün ateşi Öğrenciler gönülden, sevgi, barış
güneşi İçer, Rahime Hatun Kız Meslek Lisesi'nde Atatürk
ilkeleri saklanır bir can gibi Yurt için ter dökülür, akıtılan
kan gibi Yılmadan çalışmakla mevsimler bir an gibi Geçer
Rahime Hatun Kız Meslek Lisesi'nde. (A. Neş'et Dinçer)
-Aynı Kitap: Sf. 44

Şimdi okuyacağımız koçaklamayı (yiğitleme), çetebaşla-nın
bir toplantısında Rahime Hatun'un "Yeni öğrendim" diye-;k
okuduğu bildirilmektedir: Çamlıbel'den Gürcistan'a Seferim
var, beyler yürü Kötü, gelmesin meydana, Serden, candan
geçen gelsin

Çamlıbel'den indim düze
Koçyiğitler gelsin bize
Kefenini kendözüne
Eliyinen biçen gelsin.

Yediğimiz aslan eti,
İçtiğimiz aslan sütü Kılıç
kabzasından kanı Şarap
edip içen gelsin.

(Anılan Kitap: Sf. 42)

KAYNAKÇA:

- 1- A. Neş'et Dinçer: Rahime Onbaşı, Osmaniye, .983, Hançer Basımevi
- 2-Ahmed Cevdet Çamurdan: Kurtuluş Savaşında Doğu Kilikya Olayları (?)
- 3- Mahmut Avdan: Osmaniye'de Fransızlara Karşı Çete Harbi Nasıl Başladı, (1975)
- 4- Hamdi Gökalp: İşgalde Cebelibereket, 1932
- 5- Reşet Gürel: Rahime Hatun, 1972
- 6- Ali Rıza Önder: Osmaniye'nin Kurtuluşu (Yeni Adana Gazetesi, 8.1.1962)
- 7- Ali Rıza Önder: Cebelibereket Sancağı, (Hakıyyet Gazetsi/kayseri) -16.1.1965, Sayı:257-
- 8- Ertan Ünal: "Sancaklardan Vilayete" (Bayram Gz. 6 Temmuz 1990 Sf. 10)